

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

Факультет іноземних мов

Кафедра англійської філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

**на тему: СТАНОВЛЕННЯ ПЕРФЕКТНИХ ФОРМ ЗАГАЛЬНОГО І
ПОДОВЖЕНОГО ВИДІВ У МОВІ НОВОАНГЛІЙСЬКОГО ПЕРІОДУ
XVI-XVIII СТОЛІТТЯ**

Студентки ступеня вищої освіти МАГІСТРА

Галузі знань 0203 Гуманітарні науки

Спеціальності 8.02030302 Мова і література
(англійська)

Мазур Вікторії Василівни

Науковий керівник:

доцент, кандидат філологічних наук

Грачова І. Є.

м. Вінниця –2016 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПЕРФЕКТНИХ ФОРМ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ...8	
1.1. Становлення аналітичних конструкцій в англійській мові.....	8
1.2. Категорія перфектності англійського дієслова.....	12
1.3. Місце подовжених перфектних форм у системі англійської мови.....	26
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	30
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРФЕКТНИХ ФОРМ ЗАГАЛЬНОГО І ПОДОВЖЕНОГО ВИДІВ У МОВІ НОВОАНГЛІЙСЬКОГО ПЕРІОДУ	32
2.1. Перфект у мові давньоанглійського періоду.....	32
2.2. Перфект у мові середньоанглійського періоду.....	36
2.3. Перфект у мові новоанглійського періоду.....	51
2.3.1. Особливості вираження форм перфекта у мові новоанглійського періоду.....	53
2.3.2. Система форм перфекта у мові Вільяма Шекспіра.....	55
2.3.3. Утворення перфектних форм подовженого виду у мові новоанглійського періоду.....	59
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	69
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	72
РЕЗЮМЕ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Мова не є сталим поняттям і постійно видозмінюється. Відстеження змін у мові є необхідністю під час її вивчення. Незважаючи на жвавий інтерес науковців-теоретиків довкола цієї проблеми, вона не є повністю дослідженою і розкритою, а тому продовжує активно вивчатися і сьогодні, оскільки ще залишилось багато питань, які потребують дослідження та уточнення з боку граматистів.

Проблеми становлення граматичної системи англійської мови і її сучасний стан розглядаються в працях з історії мови та теоретичної граматики в роботах В.Д. Аракіна, О.В. Ахманової, Л. Блумфілда, К. Бруннера, Н. Хомського, Дж. Лайонза, Дж. Ліча, Р. Квірка, С. Грінбаума, Д. Росса, Р. Клейборна, О.І. Смирницького, О.А. Смирницької, В.Н. Ярцевої і ін.

Проте одним з найбільш суперечливих аспектів вивчення англійської мови є вживання граматичної категорії перфекта. У вчених-лінгвістів не існує єдиної думки щодо періоду зародження та кінцевого становлення категорії перфекта. Дана категорія розглядається як дієслівна форма, що означає попередню дію, будь-яким чином релевантну до теперішнього часу.

У давньоанглійський період категорія часу виражалась лише як притеріт і нон-притеріт, але з часом у системі дієслова починають з'являтися окремі аналітичні утворення. У середньоанглійський період відзначається повна втрата особистого лексичного значення дієслова «*habban*» і перетворення його в допоміжне дієслово. В XVI –XVIII столітті відбувається кінцеве становлення категорії перфекта.

Дослідженням даної проблеми докладно займалися такі видатні дослідники-лінгвісти як Аракін В.Д., Бархударов Л. С., Віссер Ф. Т., Денісон Д., Ільш Б.А., Кашкін В.Ф., Смирницький О.І., Расторгуєва Т.А., Фрідрен Г., Ярцева В. Н. та ін. Однак наявність у сучасній науці розбіжності думок з даної проблеми, а також накопичення нових фактів, підходів і методів аналізу зумовлюють постійну необхідність подальших розвідок.

Актуальність цієї роботи визначається загальною спрямованістю сучасних граматичних студій на вивчення проблем функціонування й розвитку мовних систем. Невизначеність питань, пов'язаних з відсутністю інтегрального підходу до дослідження перфекту в історії англійської мови, зумовлює необхідність вивчення його особливостей у давньо-, середньо- та ранньоніованглійській мові в контексті розв'язання загальної проблематики їх походження, формування й розвитку.

Отже, недостатня розробленість проблеми як в теоретичному, так і в практичному плані зумовили вибір теми дипломної роботи: «Становлення перфектних форм загального і подовженого видів у мові новоанглійського періоду XVI-XVIII століття».

Метою магістерського дослідження є визначення шляхів становлення та напрямів розвитку форм перфекта загального і подовженого видів у мові новоанглійського періоду з XVI-XVIII століття з урахуванням їх основних структурних та синтаксичних особливостей.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) виявити історичні умови формування перфектних форм у давньо-, середньо- та ранньоніованглійській періоди з урахуванням особливостей попередніх етапів розвитку мови;
- 2) визначити граматичний стан аналітичних утворень у давньо-, середньо- та ранньоніованглійській періоди;
- 3) висвітлити особливості вживання перфектних форм протягом історії англійської мови;
- 4) окреслити мовні та позамовні чинники, які вплинули на розвиток досліджуваної категорії у період із XVI-XVIII ст.

Наукова новизна представленої роботи полягає, що в ній вперше була зроблена спроба систематизувати дані про походження та становлення перфектних форм у новоанглійській мові в різних за жанрами текстах. Це передбачає вивчення системних відношень в англійській мові на певному етапі їхнього розвитку, позначеного, з одного боку, відносною стабільністю,

відсутністю кардинальних змін, а з іншого – поступовими якісними зрушеннями, які посилюються наприкінці середньоанглійського періоду і на початку новоанглійського. Новими є результати аналізу основних засобів реалізації категорії перфекту в англійському реченні XVI-XVIII ст.

Об'єктом дослідження є категорія загального та подовженого видів перфекта у новоанглійській мові.

Предметом дослідження є перфектні форми загального і подовженого видів у мові новоанглійського періоду XVI-XVIII століття та їх становлення з урахуванням взаємодії внутрішніх та зовнішніх чинників мовного розвитку.

Матеріалом дослідження слугували форми перфекта, зібрані методом суцільної вибірки з творів, що входять до давньоанглійського, середньоанглійського та новоанглійського періодів. Пам'ятки були відібрані таким чином, щоб вони охоплювали названі вище періоди. Зазначимо, що прикладами слугують речення або фрагменти речень, які є репрезентативними та найвагомішими. Загальна кількість розглянутих одиниць становить для давньоанглійського періоду 30, для середньоанглійського 43 та ранньонovoанглійського 61. Кількість проаналізованих пам'яток – 5.

Методи дослідження зумовлені метою, завданнями та специфікою аналізу писемного мовлення XVI-XVIII ст. Відтворення еволюційних процесів у граматичній системі англійської мови ґрунтується на прийомах порівняльно-історичного аналізу, елементах компонентного аналізу, індуктивного та дедуктивного методів аналізу. Використовується описовий метод для встановлення особливостей функціонування перфектних утворень у текстах давньо-, середньо- та ранньонovoанглійських пам'яток. Звернення до елементів кількісного аналізу мовних фактів дозволило встановити тенденції вживання та розвитку категорії в англійській мові XVI-XVIII ст.

Апробація результатів. Основні положення й результати дослідження викладено в публікаціях, що увійшли до збірників наступних наукових конференцій: студентської наукової Інтернет-конференції «Сучасні проблеми лінгвістики, літературознавства та методики викладання мови і літератури» (м.

Вінниця, 21 грудня 2015 р.), XIV міжнародної студентської Інтернет-конференції «МОВА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА: Інтеграційні тенденції в сучасному світі» (м. Вінниця, 17-18 березня 2016 р.), Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультлінгвальному просторі» (м. Вінниця, 14 квітня 2016 р.) та конференції викладачів та студентів факультету іноземних мов «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (м. Вінниця, 20 квітня 2016 р.).

Теоретичне значення роботи зумовлене новим підходом до проблеми виникнення та розвитку категорії перфекту у давньо-, середньо- та ранньоніованглійському періодах. Виявлення тенденцій еволюції форм перфекту сприяє подальшій розбудові теорій синтаксичних змін, варіативності мовних одиниць, мовних універсалій. Результати дослідження є внеском у порівняльно-історичне, загальне й германське мовознавство. Результати та висновки дослідження можуть бути використані в подальших теоретичних розробках у царині не тільки історичної граматики, але й у працях з проблематики загальної теорії мовної еволюції та механізму розвитку мовних систем.

Практична значущість роботи полягає в можливості використання її результатів, основних положень, висновків та ілюстративного матеріалу в навчальних курсах з історії англійської мови, у лекційних курсах, семінарських заняттях з граматики англійської мови.

Загальний обсяг роботи. Обсяг тексту магістерської роботи складає 77 сторінок, загальний обсяг праці разом з бібліографією становить 85 сторінок. Список використаної літератури містить 81 позицію, із них 19 іноземними мовами, список лексикографічних джерел нараховує 2 позиції.

Структура роботи. Дана робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної проблематики, окреслено мету й завдання роботи, визначено її об'єкт та предмет, зазначено наукову

новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, визначено методи дослідження, сформульовано основні положення, що виносяться на захист, наведено відомості про апробацію результатів.

Перший розділ “Концептуально-теоретичні засади вивчення перфектних форм у сучасній англійській мові” присвячено аналізу сучасних зарубіжних та вітчизняних поглядів щодо аналітизму та перфектних конструкцій.

У **другому** розділі “Особливості перфектних форм загального і подовженого видів у мові новоанглійського періоду” досліджено загальний напрям розвитку перфектних форм в історичній перспективі, висвітлено основні правила вживання даних форм у мові давньоанглійського, середньоанглійського та новоанглійського періодів.

У **загальних висновках** підведено підсумки проведеного дослідження й окреслено перспективи подальших наукових розробок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко О. Ю. The Formal State and the Functional Value of Perfect Forms in the History of English / О. Ю. Андрущенко, С.І. Сидоренко. // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами іноваційних освітніх технологій. – 2004. – С. 125 – 132.
2. Аракин В.Д. История английского языка / В.Д. Аракин. – М: Просвещение, 1985. – 254 с.
3. Аракин В.Д. Сравнительная типология английского и русского языков / В.Д. Аракин. – М: Просвещение, 1989. – 254 с.
4. Бабаскина И.А. Особенности развития и синхронное функционирование формы английского перфекта : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04 – германские языки / И. А. Бабаскина. – Барнаул, 2009. – 22 с.
5. Бархударов Л.С. Грамматика английского языка / Л.С. Бархударов, Д.А. Штелинг.– М: Высшая школа, 1973. – 423 с.
6. Бархударов Л.С. Очерки по морфологии современного английского языка / Л.С. Бархударов. – М: Высшая школа, 1975. – 156 с.
7. Бирюк И.Б. Становление аналитических глагольных форм длительного вида в английском языке / И.Б. Бирюк. // Даследаванні па германскай і славянскай філалогіі = Acta Germano-Slavica : зб. навук. артыкулаў. – 2008. – С. 11–17.
8. Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка / М.Я. Блох. – М: Высшая школа, 1994. – 381 с.
9. Бойко А. Риси аналітизму в сучасній англійській мові на рівні словотвору [Електронний ресурс] / А. Бойко, Н. Григоренко – Режим доступу до ресурсу:
http://www.rusnauka.com/3_ANR_2013/Philologia/3_125251.doc.htm.
10. Бондарко А.В. Теория функциональной грамматики: темпоральность, модальность / А.В. Бондарко. – Л: Наука, 1990. – 262 с.

11. Бруннер К. История английского языка / К. Бруннер. – М: Едиториал, 2008. – 720 с.
12. Будагов Р.Я. Язык и Культура / Р.Я. Будагов. – М: Добросвет, 2002. – 160 с.
13. Виноградов В.В. Исследования по русской грамматике. Избранные труды / В.В. Виноградов. – М: Наука, 1975. – 559 с.
14. Воронцова Г. Н. Очерки по грамматике английского языка / Г.Н. Воронцова. – М: ИЛИЯ, 1960. – 320 с.
15. Глушак Г. С. К проблеме обоснования статуса функционально-семантических категорий в языке / Г. С. Глушак // Вопросы языкознания. – 1999. – №2. – С. 73–79.
16. Докучаева И.В. Употребление перфектных форм общего и продолженного видов в языке новоанглийского периода : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / И. В. Докучаева. – Москва, 1983. – 23 с.
17. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен. – М. : УРСС, 2002. – 404 с.
18. Жирмунский В.М. Аналитические конструкции в языках различных типов / В.М. Жирмунский. – М: Наука, 1965. – 343 с.
19. Жирмунский В.М. Общее и германское языкознание / В.М. Жирмунский. – Л: Наука, 1976. – 698 с.
20. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматики української та англійської мов / Ю. О. Жлуктенко. – К: Рад. шк., 1960. – 160 с.
21. Жюссеран Ж. История английского языка в его литературе / Ж. Жюссеран. – М: Высшая школа, 2009. – 404 с.
22. Золотова Г.А. Категории времени и вида с точки зрения текста / Г.А. Золотова // Вопросы языкознания. – 2002. – №3. – С. 8–29.
23. Иванова И. П. История английского языка в таблицах и схемах / И. П. Иванова, Ю. Н. Карыпкина. – Иркутск: ИГЛУ, 2008. – 123 с.

24. Иванова И.П. История английского языка: / И.П. Иванова, Л.П. Чахоян, Т.М. Беляева. – Учебник. Хрестоматия. Словарь: СПб.: Лань, 1999. – 512 с.
25. Иванова М. П. Теоретическая грамматика современного английского языка / М. П. Иванова, В. В. Бурлакова, Г. Г. Почепцов. – М: Высшая школа, 1981. – 285 с.
26. Ильиш Б.А. История английского языка / Б.А. Ильиш. – М: Высшая школа, 1968. – 419 с.
27. Ильиш Б.А. Современный английский язык. Теоретический курс. / Б.А. Ильиш. – М: Изд-во литературы на иностр. языках, 1948. – 347 с.
28. Калинина Е.Е. Взаимодействие лексического значения глагола и категориального значения видовременной формы перфекта : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Е. Е. Калинина. – Санкт-Петербург, 2011. – 23 с.
29. Калинина Е.Е. Формирование перфектной категории в английском языке / Е.Е. Калинина // Актуальные проблемы современного языкознания. Сборник. – 2009. – С. 197 – 201.
30. Кашкин В.Ф. Функциональная типология перфекта / В.Ф. Кашкин. – Воронеж: Издательство ВГУ, 1991. – 121 с
31. Корсаков А. А. Лексическое и грамматическое содержание и употребление глагола to have в современном английском языке : дис. канд. філ. наук : 10.02.04 / А. А. Корсаков. – Одесса, 1979. – 180 с.
32. Кузнецова Л.В. Происхождение и становление перфекта в системе временных форм глагола: на материале английского, немецкого, датского, нидерландского и шведского языков : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філ. наук : спец. 10.02.19 / Л.В. Кузнецова. – Ростов-на-Дону, 2006. – 22 с.
33. Логутенкова Т.Г. Историко-типологическое исследование древних германских литературных языков (древнеанглийского,

- древневерхненемецкого, древнеисландского) : дис. докт. філ. наук : 10.02.04 / Т.Г. Логутенкова. – М., 1996. – 170 с.
34. Логутенкова Т.Г. Особенности формирования древних германских литературных языков / Т.Г. Логутенкова // Языковая динамика. – 1996. – С. 36–43.
  35. Логутенкова Т.Г. Развитие гипотаксиса в древнеанглийском языке / Т.Г. Логутенкова // Подвижность языковых подсистем. – 1984. – С. 85–93.
  36. Мазур В. Вживання перфектних конструкцій в середньоанглійській мові / В. Мазур // Мова, освіта, культура: Інтеграційні тенденції в сучасному світі. – Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2016. – С. 20–23.
  37. Мазур В. Категорія перфекта в сучасних граматичних студіях / В. Мазур // Сучасні проблеми лінгвістики, літературознавства та методики викладання і літератури. – Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2015. – С. 20–21.
  38. Мазур В. Особливості перфектних конструкцій у мові новоанглійського періоду / В. Мазур // Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі. – Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2016. – С. 35–37.
  39. Мазур В. Риси мовного аналітизму в сучасній англійській мові / В. Мазур // Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультілінгвальному просторі. – Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2016. – С. 268–271.
  40. Маслоу Ю.С. Введение в языкознание / Ю.С. Маслов. – М: Высшая школа, 1987. – 272 с.
  41. Мирзаханова А. Э. Прошедшие времена перфект и претерит в германских языках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.20 "Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание" / А. Э. Мирзаханова. – Пятигорск, 2000. – 25 с.

42. Олена Дубова. Структурно-типологічні зміни мов: причини, умови, наслідки / О. Дубова. // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія: Філологія. – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2009. – №1. – С. 22–29.
43. Перебийніс В.І. Статистичні методи для лінгвістів / В.І. Перебийніс. – Вінниця: Нова Книга, 2002. – 172 с.
44. Плоткин В.Я. Принцип бинарности в развёртывании английской видовременной системы / В.Я. Плоткин // Филологические науки. – 1969. – №5. – С. 140–146.
45. Полховська М. В. Екзистенційні речення в ранньоновоанглійській мові: структурно-семантичний та функціональний аспекти : дис. канд. філ. наук: 10.02.04 / М. В. Полховська. – Х., 2009. – 202 с.
46. Расторгуева Т.А. Очерки по исторической грамматике английского языка: учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. / Т.А. Расторгуева. – М: Высшая школа, 1989. – 158 с.
47. Рыжкова А.Г. Семантика английских глаголов изменения и перфектность: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 10.02.04 "Германские языки" / А. Г. Рыжкова. – Воронеж, 2013. – 21 с.
48. Сердюк В.М. Еволюція, сучасний статус, функції тривалих та перфектних форм в англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04 / В. М. Сердюк. – Х., 1997. – 18 с.
49. Сидоренко С.І. Формальний стан і функціональний діапазон дієслівних перфектних форм у творах Дж. Чосера / С.І. Сидоренко, О.Ю. Андрушенко // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2004. – №6. – С. 231 – 235.
50. Сізова Л.В. Категорія перфектності англійського дієслова у функціонально-прагматичній парадигмі / Л. В. Сізова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2010. – С. 61–67.

51. Смирницкая О. А. Эволюция видовременной системы в германских языках / О. А. Смирницкая // Историко-типологическая морфология германских языков: Категория глагола. – 1977. – С. 5–120.
52. Смирницкий А. И. Морфология английского языка / А. И. Смирницкий. – М. : Изд-во лит. на иностр. языках, 1959. – 440 с.
53. Смирницкий А.И. Аналитические формы / А.И. Смирницкий // Вопросы языкознания. – 1956. – С. 41–52.
54. Смирницкий А.И. Древнеанглийский язык / А.И. Смирницкий. – М: Изд-во МГУ, 1998. – 319 с.
55. Смирницкий А.И. История английского языка (Средний и новый период): курс лекций / А.И. Смирницкий. – М: Изд-во МГУ, 1965. – 138 с.
56. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка / А.И. Смирницкий. – М: Изд-во МГУ, 1957. – 286 с.
57. Харітонов І.К. Теоретична грамати́ка англійської мови / І. К. Харітонов. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 352 с.
58. Хлебникова И.Б. Категория времени в микросистемах английского глагола / И. Б. Хлебникова // Иностранные языки в школе. – 1991. – №4. – С. 107–108.
59. Ярцева В.Н. Историческая морфология английского языка. / В.Н. Ярцева. – М: Издательство Академии наук СССР, 1960. – 194 с.
60. Ярцева В.Н. Исторический синтаксис английского языка / В.Н. Ярцева. – М: Л.: Изд-во Акад. наук СССР, 1961. – 308 с.
61. Ярцева В.Н. Проблема аналитического строя и формы анализа / В.Н. Ярцева // Аналитические конструкции в языках различных типов. – 1965. – С. 58–69.
62. Ярцева В.Н. Развитие национального литературного английского языка / В.Н. Ярцева. – М: Наука, 1969. – 286 с.
63. Alexeeva I. Theoretical Grammar Course of Modern English / I. Alexeeva. – Vinnytsya: Nova Knyha, 2007. – 327 p.

64. BEOWULF [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.gutenberg.org/files/16328/16328-h/16328-h.htm>.
65. Blokh M. Y. Course in Theoretical English Grammar / M. Y. Blokh. – M: Higher School Publishing House, 2000. – 220 p.
66. Chalker S. The Oxford Dictionary of English Grammar / S. Chalker, E. Weiner. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 448 p.
67. Chomsky N. The Minimalist Program / N. Chomsky. – Cambridge, London: The MIT Press, 1995. – 420 p.
68. Genesis [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: http://www.sacred-texts.com/neu/ascp/a01_01.htm.
69. Geoffrey Chaucer. The Canterbury Tales [Электронный ресурс] / Geoffrey Chaucer. – 2007. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.gutenberg.org/files/22120/22120-h/22120-h.htm>.
70. Haegeman L. English Grammar. A Generative Perspective / L. Haegemann, J. Gueron. – Oxford, Berlin: Balckwell Publishers, 1999. – 686 p.
71. Ilyish B. A. The Structure of Modern English / B. A. Ilyish. – Len.: Prosvescheniye, 1971. – 366 p.
72. Khaimovitch B. S. A Course in English Grammar / B. S. Khaimovitch, B. I. Rogovskaya. – M: Астрель, 2007. – 349 с.
73. Lyons J. Introduction to Theoretical Linguistics / J. Lyons. – Cambridge: Cambridge University Press, 1971. – 519 p.
74. Morgan K. O. Oxford illustrated History of Britain / K. O. Morgan. – Oxford: Oxford University Press, 2001. – 646 p.
75. Morokhovskaya E. Fundamentals of Theoretical English Grammar / E. Morokhovskaya. – Kyiv: Higher School, 1984. – 287 p.
76. Quirk R. A University Grammar of English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – M: Высшая школа, 1982. – 391 p.
77. Rastorgueva T.A. History of the English Language / T.A. Rastorgueva. – Moscow, 2002. – 290 p.

78. Shakespeare William. Full Collection of Works [Електронний ресурс] / W. Shakespeare – Режим доступу до ресурсу: <http://www.twirpx.com/file/305276/>.
79. The Complete Works of William Shakespeare [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://shakespeare.mit.edu>.
80. Viney B. The history of the English language / B. Viney. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – 96 p.
81. Volkova L. M. Theoretical Grammar of English: Modern Approach. / L. M. Volkova. – К: “Освіта України”, 2010. – 252 p.